

Otázka: Filosofie 20. století

Předmět: Základy společenských věd

Přidal(a): Týna

- filosofie 20. století je poměrně **komplikovaná a obsáhlá**
- dělí se na velké množství **směrů**
- reaguje na vývoj společenské situace
- vyskytuje se v ní **kontrast mezi válkou a pokrokem techniky a vědy**

Filosofické proudy rozvíjející se na přelomu 19. a 20. století

*** Historismus**

- hledá odpovědi na otázku dějin
- **představitel: Wilhelm Dilthey**

* **Filosofie života**

- působila především v Evropě

- **představitelé: Henri Bergson**, někdy také uváděn **Friedrich Nietzsche**

- **Henri Bergson** - byl židovského původu; jeden z nevlivnějších autorů ve Francii

- v roce 1927 získal Nobelovu cenu za literaturu

- zastával názor, že život nejde vměstnat do racionálních kategorií

- kladl důraz na složky života, které nejsou rozumové - **na vůli a intuici**

=> věda nám ukazuje pouze rozumovou část a **rozum není schopen proniknout k realitě**

(neukazuje nám ji jako celek) => **k pravé podstatě pravdy dojdeme tedy intuicí, ne přírodními**

vědami

- soustředí se na **vztah prostoru a času** - domnívá se, že v běžných představách je prostor a čas

spojen, ale ve skutečnosti nejsou totéž

- **prostor** - je vlastností hmoty a lze ho racionálně rozebrat; je přístupný rozumu

- **čas** - nelze rozkouskovat; jde o jedno trvání (kontinuitu); není rozumu přístupný

Například pokud sledujeme film, vnímáme jeden proud událostí. Když ale vytáhneme film, jde o

oddělené body. Rozum tedy vše odděluje. K času se dostaneme přes vnímání - mimorozumově.

* Pragmatismus

- zrodil se ve 2. polovině 19. století **v USA** a od počátku 20. století začal pronikat do Evropy

- **má dva významy:**

- **v laickém významu** je **pragmatik** člověk, který se orientuje v tom, co mu život přináší v praxi

(politické) a snaží se ji využít, aby uspěl; nevychází z žádné ideologie

- např. politik nedává na ideje, ale postupuje podle situace státu

- **ve filosofickém směru** je **pragmatismus** určitá **metoda**, která nás má vést k tomu, že něco

poznáme => kritériem pravdivosti, teorie a myšlenky je, jak se osvědčila v praxi => to znamená, že

to, co se osvědčí v praxi (je užitečné), je pravdivé

- s tímto směrem souvisí také **utilitarismus** - musíme přihlídnout k výsledkům jednání

- musíme brát ohled **na praxi**

- **představitelé: William James** - filosofa psycholog (behaviorismus)

John Dewey - americký filosof a pedagog

- převedl pragmatismus do pedagogiky - zastával názor, že by se na školách měla **méně učit**

teorie, ale více praxe => děti by měly dostávat více praktických cvičení, projektů...

Pozice orientované fenomenologicky

*** Klasická fenomenologie**

- pochází ze slov **logos** = věda; **fenomén** = jev

= věda o jevech a jevení se

- **z jevů** v minulosti rovněž vycházeli i **Immanuel Kant** nebo **směr empirismus**

- za zakladatele je považován **Edmund Husserl** - německý filozof pocházející z Prostějova

- **další představitel: Francz Brentano**

- **heslo: „Zpět (návrát) k věcem samým“**

- v 1. polovině 20. století nastal **rozvoj přírodních věd**, ze kterých jsme si vytvořili obraz světa, který

vnímáme=> tento obraz neodpovídá životnímu obrazu světa => ryze objektivní přístup vědy nám

umožňuje omezený pohled na realitu => k věcem musíme jít tak, **jak se nám jeví - naše zkušenost**

(vůně, barva...) => poté můžeme přidat vědecký výklad - teorie...

- rozděluje svět na dva světy

1. svět - svět modelovaný přírodními vědami - je sice přesnější, ale my nežijeme ve světě, jak

nám ho podává například fyzika

Na příkladu to můžeme vysvětlit tak, že pokud máme jablko, vidíme, že je zelené nebo dobré. Věda by nám o jablku řekla, kolik obsahuje bílkovin a cukrů. To je sice pravdivé, ale tak my to ve skutečném světě nevnímáme.

2. svět - svět vlastních zkušeností - máme se vrátit k tomu, jak se nám věci jeví samy o sobě =>

teprve poté můžeme přidat vědu, která není základem

- **uplatněna i v řadě věd:** fenomenologie sociologie, fenomenologie psychologie, fenomenologie

estetiky...

*** Filosofie existence**

= **existencialismus** vznikl v době mezi válkami v Německu, ale největší popularitu získal až po válce

- vychází z fenomenologické metody, ale převádí ji **na lidskou existenci**

- zastává názor, že **člověk je to, co ze sebe sám dělá** => tím, čím budeme, rozhodujeme tedy sami,

geny hrají jen nepatrnou roli => člověk je **odpovědný nejen sám za sebe, ale i za celý svět**

a zároveň je odsouzen být **svobodný**

- **představitel: Jean Paul Sartre** - nejvýznamnější a nejznámější představitel

- **dílo: Existencialismus (existence) je humanismus**

- rozděluje ho na:

- **křesťanský - Karl Jaspers, Gabriel Marcel**

- **ateistický - řadí sem sebe, Martin Heidegger, Simone de Beauvoir**

- **Jean Paul Sartre** - je hodně zaměřen na člověka => vychází **z jeho subjektivity**

- v díle tvrdí, že pokud vyrábíme nějakou věc, existují normy a pravidla, podle kterých se věc vyrábí

(přičemž ukazuje podstatu výroby nože)

- **nejprve je podstata - věc chceme vyrobit**, protože **ji k něčemu potřebujeme**, předem víme,

k čemu bude sloužit, a jak bude vypadat

=> **až poté existence věci**

- u člověka je to naopak => **člověk se narodí nehotový** => to, co z něj bude, **rozhodne** teprve **jeho**

život => **existence** je tedy **prvotní** a až **poté následuje lidská podstata**, se kterou

se ale nerodíme

- **člověk je svobodný a nemá žádné předurčení**, na které by se mohl v případě špatných činů

odvolat => z toho vyplývá, že je také odpovědný **nejen za svou existenci** a své činy, ale i **za**

existenci a činy všech lidí

- člověk, který je odpovědný za své činy, se pak bojí, že by se mohl rozhodnout špatně a to v něm

vyvolává úzkost => někteří lidé ji **potlačují**, ale úzkost i tak vyjde najevo

- **svoboda** není dar => je to něco, co nás omezuje a zatěžuje

- **Albert Camus** - navazuje na Jeana Paula Sartra a přidává myšlenku, že z pocitu svobody nepramení

jen úzkost, ale i **absurdita** => musíme tedy do našeho života vnést smysl, což

můžeme dvěma cestami:

1. cesta - musíme si života užívat a žít ze dne na den

2. cesta - do našeho života vnese smysl nějaká vzpoura či protest proti něčemu

- **díla: Cizinec, Mor**

Mýtus o Sisyfovi

- **Sisyfos** - postava z řecké mytologie => byl bohy potrestán a musel valit do kopce kámen,

přičemž když ho dovalil nahoru, kámen se opět svalil dolu

= „**sisyfovská práce**“ = **zbytečná** => tím chtěl poukázat na to, že lidský život je

absurdní a existence člověka nemá žádný smysl

=> člověk se může proti absurditě vzbouřit = **revolta** - snažíme se dát smysl naší existenci

- **Karl Jaspers** - německý filosof; po nástupu Hitlera k moci musel opustit Německo, jelikož byl

pronásledován díky své židovské manželce

- zavádí pojem **mezní (hraniční) situace** - např. smrt, utrpení, ale i radost nebo láska

- otevírají nám možnost klást si určitý typ otázek, jako například „Proč tu lidé jsou a jaký zde mají

úkol?“ nebo „Existuje Bůh?“

- **dílo: Otázka viny** - zabývá se vinou a podílem Německého národa na tom, co se stalo v 1. polovině

20. století = problematika nacistického Německa

- **další představitel existencialismu: Gabriel Marcel**

* **Filosofie dialogu** - představitelé **Martin Buber, Emanuel Lévinas**

* **Upřednostnění otázky po bytí** - což zastával **Martin Heidegger**

* **Hermeneutika** - představitelé **Hans Georg Gadamer, Paul Ricoeur**

Pozice orientovaná marxisticky

*** Marxismus - Leninismus**

- nejvlivnější ve 20. století a dostal se i na západ
- není filosofii, ale spíše povinnou ideologií především v bývalém sovětském bloku, jejíž znalost byla

vynucována

- **dělí se na tři složky:**

- **dialektický materialismus**

- **historický materialismus**

- **teorie a praxe dělnického hnutí**

*** Neomarxismus**

- ve 20. a 30. letech 20. století vznikla v Německu **Frankfurtská škola**, která se věnovala filosofii

a jiným společenským vědám

- představiteli byli většinou levicově zaměřeni filosofové a velké množství z nich židovského původu

=> proto když se Adolf Hitler chopil moci, emigrovali a škola byla zrušena => jejich činnost

pokračovala i během války a to v USA

- **představitelé: Max Horkheimer, Theodor Adorno, Herbert Marcuse**

- když měli možnost se vrátit zpět do Německa, **škola byla obnovena**, ale už na v ní působila nová

generace - do které patřil například **Erich Fromm nebo Jurgen Habermas**

- někteří představitelé se stali mezi mládeží vůdci hnutí na konci 60. let

- základna již nefunguje, ale organizace svou činnost vyvíjí neustále dál, přičemž se zaměřila **na**

soudobou moderní společnost

- zkoumá, **jak společnost funguje** a zkoumá ji z různých kritérií a pohledů

- zastává názor, že **společenské vědy a filosofie se nemohou omezit jen na fakta a pojmy, ale**

musí také kritizovat společnost a říkat, co je špatné a jak by se to mělo změnit

- představují ideál angažovaného filosofa

- marxismus je stále velmi vlivný

Křesťanská filosofie 20. století

* Katoličtí myslitelé

- na konci 19. století se katolická církev ocitla v defenzivě a to **díky rozvoji vědy** => na tento stav

reagoval **nejvyšší představitel - papež Lev XIII.**, který vydal **Encykliku** nazvanou **Aeterni Patris**

- v překladu „**věčným otcům**“ - vyjadřuje zde svůj postoj k soudobému světu a problémům

- s vědou se vyrovnává tak, že doporučuje návrat k učení **Tomáše Akvinského**

=> vznik **Novotomismu** - navazuje na Tomáše Akvinského

=> současně vznik i dalších proudů - **Novoscholastika** - navazuje na jiné autory

- křesťanská filosofie měla velké zastoupení na univerzitách, zejména pak novotomismus

- zkoumali středověkou filosofii a začali také vydávat texty středověkých autorů, čímž dokázali, že

středověcí autoři nám mají stále co říct

- **představitel: Pierre Teilhard de Chardin** - nekonformní filosof

- člen jezuitského řádu a přírodovědec (vývoj Země...)

- jelikož se věnoval biologii, pokusil se o zvláštní syntézu Darwinovy evoluční teorie se stvořením

světa Bohem

- zastával názor, že nemůžeme Bibli brát doslova (že Bůh stvořil svět), protože **Bůh svět neustále**

tvorí

- **noosféra** = výtvořiny lidského myšlení (ducha) => evoluční teorii neomezuje jen na **biologický vývoj**,

ale zavádí i **vývoj duchovní** (např. věda nebo náboženství)

=> vývoj **noosféry** není nijak limitován => vývoj ducha totiž není ukončen a bude se neustále

rozšiřovat, až přijde tzv. **bod Omega** - kdy **dojde k úplné proměně světa**

- jeho myšlenky řada katolických učenců neuznává, proto na něj v průběhu interpretace svých

myšlenek útočili a měl dokonce zakázáno publikovat

- **další představitelé: Étienne Gilson, Jacques Maritain**

* **Protestantští myslitelé**

Pozice vycházející z pozitivismu

- za zakladatele pozitivismu je považován **August Comte**; říká, že máme postupovat vědecky =>

máme se řídit přírodními vědami; filosofie by měla konstatovat pouze fakta a vztahy mezi nimi

* **Novopozitivismus**

- za zakladatele považujeme tzv. **Vídeňský kruh** - skupina filosofů a vědců, kteří působili na vídeňské

univerzitě kolem **Rudolfa Carnapa**

- vychází z **pozitivismu** - tvrdí, že odrazem světa tak, jak ho vnímáme my, **je jazyk** - bez něho nemáme

přístup ke světu => zkoumali tedy jeho strukturu a snažili se ho formalizovat, protože je nepřesný =>

chtěli, **aby byl jazyk vědečtější a ukazoval realitu přesněji**

- zastávali názor, že **pokud zmizí některé pojmy, zmizí z filosofie také spousta problémů** => ve vztahu

k tomu, že termíny neodpovídají realitě, je musíme **verifikovat** = ověřit, zda jsou filosofická tvrzení

pravdivá

* **Kritický racionalismus**

- **představitel: Karl Raimund Popper** - nesouhlasil s novopozitivismem

- zastával názor, že pojmy se nemohou verifikovat, protože by tak odpadlo mnoho pojmů

i v přírodních vědách, ekonomice a dalších

=> přišel tedy s alternativou

- problémem je totiž **indukce** - z jednoho případu vyvozuje obecné závěry

Například pokud vidíme pět bílých labutí, znamená to, že všechny labutě jsou bílé. To ale platí do

té doby, než uvidíme černou. => **indukce není spolehlivá**

=> verifikaci tedy nahradil **falzifikací** - nehledá potvrzení pravdivosti výroku, ale hledá vyvrácení

pravdivosti výroku

=> dále zavrhl některé pojmy z jiných věd, které se nedají ani vysvětlit, ani vyvrátit a označil je jako

nevědecké (odsoudil např. psychoanalýzu a marxismus jako nevědeckou metodu)

- byl zajímavý svými názory na společnost

- **dílo: Otevřená společnost a její nepřátelé** - prezentuje své politické názory a kritizuje totalitní

režimy (jádro vidí u Hegela a Marxe)

***Ludwig Wittgenstein** - ovlivnil logické pozitivisty

* **Analytická filosofie** - kladla důraz na analýzu jazyka

Ostatní proudy

* **Nová metafyzika** (nová ontologie)

* **Strukturalismus**

Postmoderní filosofie